

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E SINIRIN ENTELEKTÜEL İZLEKLERİ:
NAMIK KEMAL, ZİYA GÖKALP VE MEHMET AKİF ERSOY'DA SINIR
İMGESİ

*Intellectual Traces of the Border from the Ottoman Empire to the Republic: The Image of the
Border in Namik Kemal, Ziya Gökalp and Mehmet Akif Ersoy*

Kerem ÖZBEY¹

¹Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Artvin, ozbey-kerem@hotmail.com, orcid.org/ 0000-0001-8824-359X

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received:
23.12.2021

Kabul/Accepted:
13.04.2022

DOI:
10.18069/firatsbed.1040137

Anahtar Kelimeler

Sınır, Namık Kemal, Ziya
Gökalp, Mehmet Akif
Ersoy

ÖZ

Bu çalışma, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte sınırları dönemin entelektüellerinin yaklaşımları üzerinden anlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla, dönemin önde gelen entelektüellerinden Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'un düşüncesinde sınır kavramı ele alınmıştır. Dönemin entelektüellerinin yaklaşımlarında ve çözüm önerilerinde sınırların nerede yer aldıkları ve neleri sembolize ettikleri, bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu sorunsal çerçevesinde, çalışmada, söz konusu entelektüellerin yaklaşımları üzerinden Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte sınırların içerdiği anlamlara odaklanılmıştır. Sınırların Namık Kemal'de kutsal bir fikir ve yüce bir değer olarak vatanın bir parçası, Ziya Gökalp'te Turan'dan Anadolu'ya Türk milliyetçiliğinin, millî kimliğin ve kültürel farklılıkların bir taşıyıcısı ve Mehmet Akif Ersoy'da mukaddes bir mekânın ve Türk-İslam kimliğinin kurucu unsuru olduğu anlaşılmıştır. Her üç entelektüelin düşüncesinde sınırlar, coğrafi bir işaret değil, aksine vatanı ve milleti ifade eden değerlerin taşıyıcısıdır. Sözü edilen entelektüellerin yaklaşımlarından hareketle, sınırların, Osmanlı vatanını korumanın ve Türk vatanını kurmanın bir adı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu dönemde sınırların yok olmanın kurtulmanın ve yoktan var olmanın bir ifadesi olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, Osmanlı'nın son döneminde sınırların savunmacı, buna karşın erken Cumhuriyet döneminde inşacı bir karakterde olduğu anlaşılmıştır.

ABSTRACT

Keywords

Border, Namık Kemal, Ziya
Gökalp, Mehmet Akif
Ersoy

This study aims to understand the borders in the transition from the Ottoman Empire to the Republic through the approaches of the intellectuals of the period. For this purpose, the concept of border was discussed in the thought of Namık Kemal, Ziya Gökalp and Mehmet Akif Ersoy, who were the leading intellectuals of the period. The main problematic of this study is where the borders are located and what they symbolize in the approaches and solution proposals of the intellectuals of the period. Within the framework of this problematic, the study focuses on the meanings contained in the borders of the transition from the Ottoman Empire to the Republic through the approaches of the intellectuals in question. It has been understood that borders are part of the homeland as a sacred idea and a supreme value in Namık Kemal, a carrier of Turkish nationalism, national identity and cultural differences from Turan to Anatolia in Ziya Gökalp, and a constituent element of a sacred place and Turkish-Islamic identity in Mehmet Akif Ersoy. In the thinking of all three intellectuals, borders are not a geographical sign, but rather the carrier of values that express the homeland and nation. In the said period, it has been seen that borders are an expression of getting rid of extinction and coming into existence out of nothing. In this context, it has been understood that the borders were defensive in the last period of the Ottoman Empire, but constructive in the early Republican period.

Atf/Citation: Özbey, K. (2022). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sınırın Entelektüel İzlekleri: Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'da Sınır İmgesi. *Firat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 2(769-782).

Sorumlu yazar/Corresponding author: Kerem ÖZBEY, ozbey-kerem@hotmail.com

1. Giriş

Batı'da Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimiyle birlikte meydana gelen toplumsal, ekonomik ve siyasal dönüşümler dünya egemenlik ilişkileri açısından Batı'yı gücün merkezi haline getirmiştir. Güç ilişkileri açısından yaşanan dönüşüm, Batı karşısında Osmanlı'nın gerilemesine, sosyo-ekonomik açıdan çöküş sürecine girmesine ve topraklarını giderek kaybetmesine sebebiyet vermiştir. Osmanlı'nın toprak kayıplarının artması imparatorluk sınırlarının giderek küçülmesine neden olmuştur. İmparatorluk sınırlarının küçülmesi ve küçülen sınırlar üzerinden yeni bir ulus-devletin inşasının gerçekleşmesi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte sınırların önemini, değerini ve etkisini artırmıştır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş, esasında imparatorluktan ulus-devlete, ümmetten millete ve geleneksellikten modernliğe geçiş olduğundan, bu geçişi radikal bir kopuş olarak anlamak yerine, belirli süreklilikleri ve kırılmaları içeren bir süreç olarak görmek yerinde olacaktır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişle birlikte sınırların anlamı, işlevi ve misyonu değişime uğramıştır. Bu değişimi anlamamanın en önemli yolu, dönemin entelektüellerinin ortaya koydukları yaklaşımları ve önerdikleri çözümleri anlamaktır. Çünkü dönemin entelektüellerinin düşünceleri sınırlarla ilgili önemli ipuçları sunmaktadır.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sınırların entelektüel serencamı, Osmanlı-Türk toplum ve devlet yapısının, vatan topraklarının ve milletin inşa edilmiş biçimlerine göre şekillenmiştir. İmparatorluktan ulus-devlete, ümmetten millete ve geleneksellikten modernliğe doğru dönüşüm, somut yansımalarını sınırlarda bulmuştur. Sınırlarla ilgili dönemin entelektüelleri arasında Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy önemli bir yer tutmaktadır. Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan çizgide entelektüel sürekliliğin sembol isimlerindedir. Osmanlı-Türk modernleşmesinin entelektüel izdüşümlerini oluşturan ve geç Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e uzanan çizgide milliyetçiliğin, Batıcılığın ve İslamcılığın önemli isimlerinden olan söz konusu entelektüellerin ortak özelliği, buldukları dönemin toplumsal ve siyasal sorunlarına kayıtsız kalmamış olmaları, devlet bürokrasisinde, mecliste ve yönetimde görev ve söz sahibi olmaları, sorunlara çözüm üretirken birer eylem adamı olarak sürekli sahada bulunmaları, halkla iç içe olmaları, sorunları ilk ağızdan dinlemeleri, halkı ortak ilke ve idealler doğrultusunda örgütlemeleri, vatani savunma ve kurtarma süreçlerinde halka mücadele ruhunu kazandırmalarıdır. Bununla birlikte, sınırlarla ilişkisi bağlamında Türkiye'de vatan denildiğinde, ilk akla gelen düşünürlerin başında kuşkusuz Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy gelmektedir. Vatan duygusunun, vatan sevgisinin, vatana bağlılığın ve vatan için fedakârlıkta bulunmanın ne demek olduğunu anlamamanın en temel yolu, Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'u anlamaktır. Çünkü bu üç önemli şahsiyet ve üç önemli entelektüel, vatan için büyük mücadeleler vermiş, vatani savunmak amacıyla millî birliği sağlamış, vatanın şairini ve marşını yazmış ve vatan için her türlü fedakârlıkta bulunmuşlardır. Zira Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy ile ilgili bilinen en önemli özellikler arasında, vatan şairi, Millî şair, İslam şairi, İstiklal Marşı'nın şairi gibi özellikler yer almaktadır.

Bu çalışma, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte sınırları anlamayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda dönemin entelektüelleri arasında yer alan Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'un düşüncesinde sınır kavramının izi sürülmüştür. Söz konusu entelektüellerin yaklaşımlarında sınırların nerede yer aldıkları ve hangi anlamları içerdikleri bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu sorunsal bağlamında, çalışmada, Geç Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e uzanan süreçte sınırların entelektüellerin zihinsel yönelimlerinde, dönemin sorunlarına yönelik sundukları reçetelerde ve yaklaşım biçimlerinde nasıl bir yere sahip oldukları ve hangi anlamları içerdikleri çok yönlü bir biçimde analiz edilmiştir.

2. Osmanlı-Türk Modernleşmesi Bağlamında Sınırın Entelektüel Yönleri

Osmanlı-Türk modernleşmesinin en sancılı dönemi, 19. yüzyılda imparatorluğun Batılılaşma siyasetine yön vermeye başladığı dönem ile bu dönemin bir uzantısı olarak 20. yüzyılın başlarında İmparatorluğun çöküşü ve yeni Türk Devleti'nin kuruluş yıllarına denk gelen dönemdir. Bu dönemlerin ayırt edici özelliği, sürekliliğin yanı sıra kırılmaların ve kopuşların baş göstermesidir. Batı'daki çifte devrim sonrasında dünya egemenlik ilişkilerinin değişmesi, Batı'nın dünya egemenliği çerçevesinde Doğu'ya yön vermesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı karşısında gerilemesi Batılılaşma sürecinin başlangıcında görülen gelişmelerdir. Batı karşısında gerileyen Osmanlı, bir taraftan toprak kayıpları verirken, diğer yandan da sosyo-ekonomik açıdan bir çöküş içerisinde girmiş ve kurtuluşu Batı'da görerek Batılılaşmayı sürecini başlatmıştır.

Taha Parla'nın vurguladığı gibi, Batı'nın dünya egemenliği karşısında gerileyen Osmanlı İmparatorluğu'nda, bu gerilemenin sebepleri, devletin yönetiminde ve Batı'nın özellikle askeri alandaki üstünlüğünde aranmıştır. Bu sebepler Osmanlıyı, savunmacı modernleşme sürecine dâhil etmiştir (Parla, 1993: 19). Tanzimat, bu reformların en somut yansımalarından biridir. Halil İnalçık'a göre, Tanzimat, İmparatorluğun bütün 19. asır tarihini izah eden temel hadisedir. İktisadi-içtimai temelleri çürüyerek yıkılmaya yüz tutan bir İmparatorluğun yeni prensiplerle yeniden kurulma teşebbüsünü gösterir (İnalçık, 2012: 32). Tanzimat'la birlikte kurumsal olarak başlayan Batılılaşma süreci, Islahat Fermanı'yla yeni boyutlar kazanmış olsa da, asıl önemli gelişme 1860'lı yılların ortalarında baş gösteren Yeni Osmanlı Hareketi'dir. Bu hareket, Osmanlı'da devletin yönetim biçimini değiştirmek ve Batı'dakilere benzer kurumları Osmanlı'da da oluşturmak amacıyla Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ali Suavi öncülüğünde kurulmuştur. Bernard Lewis'e göre, 1860'lı yıllarda öyle bir dönem başladı ki artık Batılılaşma reformlarının kabul edilmesi veya edilmemesi değil, devletin mutlakiyetçi iktidarının sınırlandırılması ve bunun ne şekilde yapılacağı tartışılıyordu (Lewis, 2011: 187-188). Ancak İbrahim Kaya'nın belirttiği gibi, 1878 yılında Sultan Abdülhamit'in parlamentoyu fesh etmesiyle Tanzimat dönemi sona ermişti. Bu eylem, Jön Türkler olarak adlandırılacak olan grubun düşünceleri ile harekete geçen yeni fikirlere yön verecekti (Kaya, 2006: 89). Yeni Osmanlıların düşünsel yönelimleri ve reformist çabaları her ne kadar kısa sürse de, etkileri daha sonraki süreçte görülmüştür. Nitekim Şerif Mardin'in de belirttiği gibi, Namık Kemal, Atatürk'ün entelektüel kılavuzu olmuştur (Mardin, 2010: 450).

Yeni Osmanlıların mutlakiyetçi devlet iktidarı yerine meşrutiyete dayalı siyasal iktidar örgütlenmesini oluşturma girişimleri, İttihatçılardan ve Liberallerden oluşan Jön Türklerin 1908 yılındaki devrimiyle gerçekleşmiştir. Feroz Ahmad'ın da vurguladığı gibi, 20. yüzyılın başında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle Osmanlı ikinci kez anayasal yönetime geçiş yapmış, mutlakiyetçi iktidar anlayışı tasfiye olmuş ve meşrutiyetçi bir iktidar kurumsal hale dönüşmüştür (Ahmad, 2011: 8). Osmanlı'nın meşrutiyetçi yönetime geçmesine koşut olarak İttihatçılar her ne kadar iktidarlarını sağlamlaştırmış olsalar da, Balkan Savaşları'nın baş göstermesi ve I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü hızlanmıştır. İmparatorluğun çökmesiyle birlikte, Anadolu'da Mustafa Kemal'in liderliğinde başlayan direniş kısa sürede ulusal bir boyuta ulaşmış ve Batı emperyalizmine karşı millî mücadele gerçekleşmiştir. Millî mücadelenin başarıyla sonuçlanmasına koşut olarak 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması'yla Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları tanımlanmıştır. Bernard Lewis'e göre, bu antlaşmanın Türkiye için en başat önemi, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları dâhilinde olan toprak parçasının neredeyse tamamında Türk egemenliğinin tam ve bölünmemiş bir biçimde tekrar kurulması oldu. Böylece Türkiye, Birinci Dünya Savaşı'nın yenik devletleri arasında kendi yıkıntısı içinden yeniden ayağa kalkmayı başarabilen tek ülke oldu. Galip güçlerin kendisine dayattığı barış şartlarını reddetmiş ve kendi şartlarını kabul ettirmişti. Lozan Antlaşması özünde Türk Millî Misakı'nca öngörülen taleplerin uluslararası ölçekte tanınması anlamına geliyordu (Lewis, 2011: 343). Lozan Antlaşması'yla bugünkü Türkiye Cumhuriyeti toprakları belirlenmiş ve 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Yeni Türk Devleti'nin kurulmasıyla birlikte yeni bir ulusal kimlik de inşa edilmiştir. Türk kimliği ekseninde inşa edilen ulusal kimliğin ana özellikleri, modernleşme yanlısı, laiklik ilkesine dayalı ve milliyetçilik hareketi temelinde örgütlenmesidir. Modernleşme yanlısı olarak inşa edilen yeni Türk Devleti, altı yüz yıllık Osmanlı-İslami geleneği yerine modern Batı medeniyetine özgü anlayışları merkeze alarak yeni bir toplum ve kültür oluşturmaya çalışmıştır. Laiklik ilkesi çerçevesinde, devletin dinsel gruplara eşit mesafede olması ve aynı zamanda dinin denetim altına alınması hedeflenmiştir. Milliyetçilik hareketi ise, yeni Türk Devleti'nin millî kimliğine şekil veren, Türk kimliğinin içeriğini oluşturan ve Türkleştirme politikaları çerçevesinde toplumsal kimlikleri dönüştüren bir yapıya sahip olmuştur. Yeni Türkiye'nin ulusal kimliğin inşasında milliyetçilik önemli bir yer tutmuştur. Kemal Karpat'a göre, milliyetçilik, devletin ve ulusun bekası için bir çözüm olduğu kadar bilimin ve ilerlemenin de motoru olmuştur (Karpat, 2006: 67). Bu bağlamda, yeni Türk Devleti, Türklüğü, ortak duygular ve paylaşılan değerler üzerinden tanımlamış ve Türk kimliği milleti tanımlayan temel bir kimlik ifade etme biçimi olmuştur.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş, bir anlamda coğrafyanın vatanlaşması süreci olduğundan, bu süreç vatanla doğrudan ilişkili olan sınır kavramını ön plana çıkarmıştır. Vatanın inşası ile sınırların inşası eşgüdümlüdür. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte sınırların entelektüel yönleri önemli bir yer tutmaktadır. Sınırların anlaşılmasında Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'un yaklaşımları sınırlarla doğrudan

irtibatlı bir şekilde cereyan etmiştir. Diğer bir ifadeyle, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e sınırlar, entelektüel açıdan Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'da karşılık bulmuştur. Çünkü her üç entelektüel, dönemin siyasal ve toplumsal sorunlarına yönelik yaklaşımlarında ve sorunlara getirdikleri çözümlerde sınırlarla doğrudan ilişkili olarak devlet, vatan, millet, milliyetçilik temalarına odaklanmış ve bu temalar ekseninde çözümlenmelerini yapmışlardır. Kuşkusuz bu temalar dönemin diğer düşünürlerinin çalışmalarında da kendisine yer bulmuştur ancak Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'un fikirleri, yaklaşımları ve önerileri toplumsal ve siyasal açıdan kabul görmüş ve devlet yönetiminde ve resmi ideoloji alanında karşılık bulmuştur. Her üç isim de, sınırlarla doğrudan ilişkili kavramlar olan vatan, millet, devlet ve milliyetçilikle ilgili fikirler ortaya koymuş ve bu kavramları ifade ederken sınır kavramına vurgu yapmışlardır.

3. Namık Kemal: Kutsal Bir Fikir ve Yüce Bir Değer Olarak Vatan ve Vatanın Bir Parçası Olarak Sınırlar

Namık Kemal, kırk sekiz yıllık kısa ömründe hem gazeteci ve muhalif bir aydın olarak, hem de Osmanlı modernleşmesinin kritik konularından olan ilk anayasayı (1876) oluşturma komisyonu üyesi, kaymakamlık ve benzeri bürokratik görevlerde bulunmuş bir devlet adamı olarak; sürekli biçimde ölmekte olan kadim Osmanlı toplumsal düzenini (Nizam-ı Âlemi) yeniden canlandıracak bir hissiyat ideolojisi ve büyük inandırıcı bir güç yaratmaya çalışmıştır (Aksakal, 2017: 85). Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü badireyi atlatabilmesinde ve yeniden güçlenmesinde esas rolü, fiili olarak İslâm birliği (İttihad-ı İslâm) ile Osmanlılık hareketinin oynayacağı görüşündedir. Ona göre, farklı dinlere mensup ve farklı dilleri konuşan çeşitli unsurlardan meydana gelen Osmanlı Devleti'ni parçalanmaktan kurtaracak iki temel unsur, dinî anlamda İslâm birliği ile Osmanlı milliyetçiliğidir. Çünkü Osmanlı Devleti'ni meydana getiren ve yöneten "millet-i hâkime"yi esas itibariyle Müslüman unsurlar teşkil etmekte olup, Osmanlı toprakları üzerinde yaşayan Müslüman unsur gayr-i Müslim unsurlara göre sayıca daha fazladır (Uçman, 2014: 118). Bir başka deyişle, Namık Kemal, Batı'nın karşısında durabilmenin topyekûn bir kalkınma ve birlikte karşı konulmasıyla mümkün olabileceğini; bunun da tüm İslam coğrafyasının ve milletlerinin bir araya gelmesiyle (İttihad-ı İslam) mümkün olacağını savunmuştur (Kara, 2011: 87). Bu anlamda Kemal, Müslüman Osmanlıların birliği, Osmanlı vatandaşlığı ve Osmanlılık kimliğinin yeniden inşa edilmesi üzerinden çözümler üretmeye çalışmıştır.

Namık Kemâl, ümmet kelimesini millet kelimesiyle bir tutup İslâm camiası anlamına gelecek şekilde kullanmıştır. Bunun sebebi, Osmanlı Devleti sınırlarının o dönemde İslâm coğrafyasına kadar uzanmasıdır; tarih, geniş bir İslâm tarihi olduğundan, Nâmık Kemâl, ümmet ve millet kelimelerini birbirine katarak kullanmıştır. Vatan kelimesi ise, eskiden, içinde doğulan şehir veya kasaba demektir. Hâsılı Nâmık Kemâl, bu kelimelere tamamen yeni anlamlar yükleyerek onları yeni baştan üretmiştir (Ülken, 1939: 609, 612'den akt. Kavkas, 2017: 52). Nitekim Jale Parla'nın da vurguladığı gibi, Namık Kemal eski değerlerin bekçisi, yeni değerlerin yargıcısıdır (Parla, 2011: 61). Bir yandan Osmanlı-İslami geleneğini muhafaza ederken, diğer taraftan da Batı'daki gelişmeleri yakından takip etmiştir. Batı'da gelişen vatan, ulus, parlamentarizm, hürriyet gibi gelişmelerin Osmanlı İmparatorluğu'nda da inşa edilmesini arzu eden Namık Kemal, bu kavramların bizdeki muadillerini ortaya çıkararak bu kavramların içerdiği anlamların Osmanlı-İslami gelenekte hâlihazırda var olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Nâmık Kemal'in siyasî ve sosyal mahiyetteki görüşlerinin en önemlilerinden biri de vatan konusunda olanıdır. Vatan fikrini ve vatan sevgisini Türk edebiyatında ilk defa ve en geniş anlamda ele alan Nâmık Kemal, vatani, Osmanlılık idealinin yaşaması için çok önemli bir unsur olarak görür. O, vatani sadece üzerinde yaşanan basit bir toprak parçası, yani coğrafyaya ait bir unsur olarak ele almaz; doğrudan doğruya fertlerle, doğup büyüdüğümüz, bizi besleyen vatan toprağı arasında daha farklı bir ilişki kurar. Vatan sevgisi imandandır mealindeki hadis-i şerifi başlık yaptığı makalesinde, vatan fikriyle din ve gelenekleri birleştirmek suretiyle ortaya bir vatan ideali koyar. Ecdadın kanlarını döküp canlarını feda etmek suretiyle gelecek nesillere miras bıraktığı vatan toprağı, dil, düşünce, sevgi ve menfaat birliğinin olduğu ve üzerinde millet denilen bir kitlenin yaşadığı mukaddes bir varlıktır (Uçman, 2014: 118-119). Namık Kemal'de vatan kavramının içerdiği anlamları onun 1873 yılında kaleme aldığı ve uyguladığı *Vatan Yahut Silistre* adlı tiyatro eserinde görmek mümkündür. Vatan Yahut Silistre eseri tiyatroya uyarlanmış ve sahnede yer alan İslam Bey, Namık Kemal'in vatanla ilgili düşüncelerine tercüman olmuştur:

“Devlet savaş açmış. Düşman sınırdaki şehitlerimizin kemiklerini, topraklarını çiğnemeye çalışıyor. Hiç nasıl olur ki, düşmanın silahı vatana çevrilsin de, karşısında önce benim göğsümü bulmasın? Hiç nasıl olur ki, vatan tehlikede bulunsun da, ben evimde rahat oturayım? Hiç nasıl olur ki, devlet yerinden oynasın da ben mihlanmış gibi burada kalayım? Hiç nasıl olur ki, vatan sevgisi bugün her şeyden kutsal olsun da ben yalnız senin aşkınla uğraşayım? Hiç nasıl olur ki, dünyada her şeyin ilerlediğini bilip dururken, ben babamdan, atalarımın ayağı kalayım? Vatan! Vatan! Vatan tehlikede diyorum... işitmiyor musun? Beni Allah yarattı, vatan büyüttü. Beni Allah besliyor, vatan için besliyor. Ben anamın karnından vatana geldiğim vakit açtım, vatan karnımı doyurdu... Çıplaktım, vatan sayesinde giyindim. Vatanımın nimeti kemiklerimde duruyor. Vücudum vatanın toprağından, nefesim vatanın havasından... Vatanımın uğrunda ölmeyeceksem, ya ben niçin doğdum? Ben adam değil miyim? Görevim yok mu? Vatanımı sevmeyeyim mi? Ah, vatanını sevmeyen adamdan, sana nasıl sevgi bekleyebilirsin?” (Kemal, 2004: 31-32).

Vatan Yahut Silistre, bir kıyameti durdurma çabasıdır. Zira vatan elden gitmektedir (Sınar-Çılgın, 2005: 144). Namık Kemal, Vatan Yahut Silistre adlı tiyatro eseriyle, dağılmakta olan imparatorlukta millî heyecanı oluşturmayı, insanları vatan sevgisi etrafında kenetlemeyi, halka toplumsal ve siyasal ruh aşılama amaçlamıştır. Bu amaçla, söz konusu eser, toplumsal ve siyasal bilinçte vatan imgesini inşa etmenin adı olmuştur. Namık Kemal için Silistre, vatanın savunulduğu mekânı sembolize etmektedir. Silistre'nin Ruslar tarafından işgal edilmesi karşısında Namık Kemal, işgale karşı direnişte edebiyat aracılığıyla topluma vatan duygusunu kazandırmaya çalışmıştır. Bağımsızlık ve özgürlüğün ancak bir vatan üzerinde olacağını belirten Namık Kemal, Silistre'yi savunmanın vatani savunmakla eşdeğer olduğunu vurgulamıştır. Bu anlamda Silistre kalesi vatani temsil etmektedir.

Kemal Karpat'a göre, Osmanlı İmparatorluğu'nda vatan kavramının gerçek anlamda politik bir biçim içinde şekillenmesi ve ifade bulması Namık Kemal'in ünlü Vatan oyununda olmuştur. Bu oyun günümüzde bile Türk milliyetçiliğinin temel taşlarından biri olarak görülmektedir. Yazar oyununda toprağa ya da vatana bağlılık fikrini işlemiştir ki, Namık Kemal'in gözünde toprak Osmanlı Devleti'nin topraklarıydı. Dolayısıyla Osmanlı milletinin toprağı Osmanlı toprağıydı (Karpat, 2006: 433). Bu çerçevede, insan ile vatan arasında bir organik bağ olduğunu savunan Namık Kemal için vatan sevgisi aslıdır. Ona göre insanın bedeni vatanın bir cüzü mesabesinde. Kemal'e göre özgürlük, millet, menfaat, kardeşlik, hürmet, aile gibi kelimeler ancak bir vatanın etrafında şekillenebilmektedir. Bu da Namık Kemal'in özgürlük anlayışının vatan ile organik, bağımlı bir ilişkisinin olduğunu açıklamaktadır (Koçkaya, 2019: 51). Bu bağlamda Namık Kemal vatanın sadece bir toprak parçası değil, milletin hayatıyla bütünleşmiş bir tarih olduğunu ortaya koyar. Vatan ondan önce insanın doğup büyüdüğü yer anlamını taşıırken, onda başka anlamlar yüklenmiştir. Vatan Osmanlı Devleti'nin tüm ülkesidir. Orada doğmamış da olsak, orayı görmemiş de olsak ülkenin her parçası vatanıdır. Bu rastgele bir toprak değil, çok sevilen uğrunda kanımızı dökmeye hazır olduğumuz bir topraktır. Bu, o toprağa sahip çıkmak anlamını içerir (Yamaç, 2000: 94).

Namık Kemal, Osmanlı İmparatorluğu hudutlarını vatan olarak tanı (Çadırcı, 1991: 51). Batıda gelişen yeni durumlar karşısında Osmanlı toplumunu bir arada tutmak için vatan fikri Namık Kemal'in defaten savunduğu çözüm yolu. İmparatorluğun coğrafyasında yaşayanları bir arada tutmak için birleştirici formül vatan fikridir (Polat ve Erdoğan, 2020: 412). Vatan kavramı, Fransız Devrimi etkisiyle yayılmış olsa da, Nâmık Kemâl'in vatan görüşü bire bir Fransa modelindeki siyasal ulusçuluk anlayışını temsil etmez; özellikle Balkan savaşlarının sonrasında hızla küçülen imparatorluk topraklarında vatan, askeri anlamda savunulacak bir yaşam alanı, bir varoluş mücadelesinin nesnesidir. Nâmık Kemâl'in öncülüğünü yaptığı Osmanlılık ideali burada önem kazanmaktadır. Kemal, bir yandan mevcut çeşitliliğin devam etmesi ve diğer yandan Osmanlı Devleti'ne bağlılık olarak adlandırılabilir bir Osmanlı vatanseverliğinin tesis edilmesini önermekteydi. Namık Kemal için vatan, bir Osmanlı camiasıydı. Böylelikle vatan sadece doğulan ve barınılan yer anlamında değil, tutkuyla bağlı olunan özgür ve eşit bir ulus ideali anlamına gelmeye başlamıştır. Kemal için vatan sadece hukukî değil, spiritüel bir boyutta da kuşatıcıdır; uğruna can verilen, kutsanan bir topraktır (Durgun; 2011: 90-91).

Genel olarak bakıldığında Namık Kemal'de sınır kavramı, vatanın bir parçası, tamamlayıcısı ve tanımlayıcısıdır. Sadece coğrafi bir işaret ya da toprak parçasını işaretleyicisi değil, millete ait yüce duyguların ve kutsal fikirlerin temsilcisidir. Dağılmakta olan imparatorluğun ayakta kalabilmesi ve devletin kurtarılabilmesi için olmazsa olmazlardan biri olan sınırlar, Osmanlı vatanının çerçevesini, Osmanlı

kimliğinin uçlarını ve Osmanlı milliyetçiliğinin temel motivasyonunu oluşturmaktadır. Osmanlı'nın son döneminde imparatorluğun toprakları küçüldükçe sınırların etkisi, önemi ve değeri giderek artmış, vatani savunmak ile sınırları savunmak bir ve eşdeğer görülmüştür. Namık Kemal'e göre, vatan öyle bir komutanın kılıcı veya bir katibin kalemiyle çizilen hayali sınırlardan ibaret değil, millet, hürriyet, menfaat, kardeşlik, tasarruf, hakimiyet, ecdada hürmet, aile sevgisi, gençliğin yad edilmesi gibi birçok ulvi duygunun bir araya gelmesinden ortaya çıkmış kutsal bir fikirdir (Kemal, 1873: 121'den akt. Kara, 2011: 76). Bu açıdan bakıldığında, Namık Kemal'de sınırlar, kalemler veya kılıçla hayali olarak çizilmiş bir nesne değil, daha ziyade, vatani ve milleti oluşturan duyguların, değerlerin, fikirlerin ve aidiyetlerin ulaştığı alanların bir ürünüdür. Osmanlılık idealinin, Osmanlı vatanseverliğinin ve Osmanlı milletinin varlığını sürdürebilmesi için sınırlar, vazgeçilmezdir, kutsal bir hüviyete sahiptir, vatana ve millete ait yüce değerlerin yansımasıdır, devletin, vatanın ve milletin varlığı için elzemdir, vatan uğrunda canlarını feda edenleri gösteren değerlerdir.

4. Ziya Gökalp: Turan'dan Anadolu'ya Türk Milliyetçiliğinin, Ulusal Kimliğin ve Kültürel Farklılıkların Taşıyıcısı Olarak Sınırlar

Ziya Gökalp, Türkiye'de sosyolojinin kurucusu ve Türk milliyetçiliğinin fikir babası olarak bilinen, Osmanlı'nın son dönemiyle Cumhuriyet'in ilk yılları arasında yaşamış ve yaşadığı dönemin sorunlarına sosyoloji aracılığıyla çözümler üreten bir bilim insanı, sosyolog, ideolog, siyasetçi, yazar ve araştırmacıdır. Andrew Davison'un da belirttiği gibi, Gökalp, kültürel, etnik ve dinî açıdan heterojen Osmanlı İmparatorluğu'nun çözüldüğü ve Osmanlı egemenliği altındaki Müslüman ve gayrimüslim halklar arasında milliyetçiliğin yükselişe geçtiği bir ortamda yetişmiştir (Davison: 2012: 144).

1911'de Trablusgarp savaşı, 1912'de Arnavutların İmparatorluktan ayrılması, aynı yıl Balkan savaşının çıkmasıyla, Balkanlardaki milliyetçilik hareketleri, Hıristiyan ve Müslüman nüfus kayıpları, Osmanlı aydınını milliyetçiliğe yöneltir. Bu yönelimde öncülük ittihatçılarıdır. İttihatçılar milliyetçiliğe yönelmekle birlikte Osmanlılık ve İslamcılık ideolojilerini de terk etmemişlerdir. İttihatçıların bu dönemde Almanlara yakın durması söz konusudur. Milliyetçilik Almanya'da Cermenizm, biz de Türkçülük olarak tezahür etmiştir. Almanlara yakın durulmasının nedeni, devleti ayakta tutmak ve canlandırmak olmuştur. Gökalp ve arkadaşlarının yöneldiği milliyetçilik ya da yeni hayat, Türk toplumuna yeni bir kimlik vaat etmektedir. Yeni kimlik değişimi, topluma, Batılılaşma anlamında milliyetçi-modernleşmeci ulus devleti sunmaktadır (Kaçmazoğlu, 2003: 84-85). II. Meşrutiyet yıllarında Türkçülüğün ideoloğu olan Gökalp'in milliyetçilik anlayışı, Pan-Türkist eğilimler taşıyan Turancı bir ideolojiye dayanmaktadır. Gökalp'in bu ideolojik yöneliminde ise, imparatorluğun ve dolayısıyla Osmanlı Devleti'nin nasıl ayakta kalabileceği sorunu belirleyici olmuştur. Gökalp'in Turancılıkla ilgili öneri ve yaklaşımını şiirlerinde doğrudan görmek mümkündür. 1911 yılında Genç Kalemler'de yayınlanan Turan adlı şiirinde ve 1914 yılında Kızıl Destan adlı şiirinde Turancılığı şu şekilde ifade etmiştir (Lewis, 2011: 475-476):

Vatan ne Türkiye'dir Türklere ne Türkistan,

Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan.

Pantürkçülük hem kültürel Türkçülüğü hem de siyasi Türkçülüğü içinde barındıran, siyasi konjonktüre ve coğrafyaya göre değişiklik gösteren muğlak ve esnek bir ideoloji olarak tanımlanabilir. Bir başka açıdan Pantürkçülük ve onun daha kapsamlı bir türü olan Turancılık uluslararası, Türkçülük ise ulusal milliyetçilik akımı olarak tanımlanabilir (Tokluoğlu, 2012: 121-122). Gökalp, Türkiye dışındakiler düşman olarak kategorize ederek Turan ülküsünü uluslararası bir bağlamda tanımlamıştır:

Düşmanın ülkesi viran olacak,

Türkiye büyüüp Turan olacak.

Gökalp, söz konusu şiirlerinde Osmanlı Devleti'nin kurtuluşunu Turancılıkta görmekte ve Türkleri bir çatı altında toplayarak imparatorluğun yıkılışının önlenilebileceğini vurgulamaktadır. Ancak I. Dünya Savaşı sonrasında imparatorluk çökünce Gökalp'in Türkçülük hakkındaki fikirleri de değişmeye başlamıştır. Gökalp, 1920'den sonra Anadolu coğrafyası ile sınırlı bir milliyetçilik anlayışı önermiş ve milliyetçilikle ilgili düşüncelerini Türk ulus-devletine kaynaklık edecek şekilde yeniden tanımlamıştır. İmparatorluğun son dönemlerinde Turan önerisini ileri süren Gökalp, 1920'den sonra Anadolu fikrini savunmaya ve Türk ulus-devletinin sınırları içerisinde bir kimlik tanımlama yapmaya başlamıştır. Yeni Türkiye'nin Hedefleri kitabında Gökalp, Anadolu'da yaşayanları Türk olarak tanımlamış ve Türk kimliğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Türk olmak için her şeyden önce Türk harsı ile terbiye görmek ve Türk mefkûresi için çalışmak şarttır. Bu şartlara sahip olmayanlara, kan ve ırk bakımından Türk olsalar bile Türk unvanını veremeyiz. Bundan sonra, Yeni Türkiye, eski Osmanlı anlayışına göre değil, Türk halkının doğru duygularına göre idare edilecek. Yeni Türkiye artık Anadolu’da yeni hiçbir milliyetin göç yolu ile yapılaşmasına izin veremez. Yeni Türkiye’ye gelecek olan Türk olmayan insanlar ancak Türkleşmek ve Türklüğe girmek arzusu ile gelebilirler. Diliyle Türküm diyen ve samimi olarak kalbinde bu inancı taşıyan her fert Türk’tür. Bu niteliklere sahip olanların Türklüklerinden asla şüphe etmemeliyiz. Aynı zamanda bu kimseler de başkalarını şüpheye düşürecek hareketlerden kaçınmalıdırlar. Her ferdin Türklüğe olan samimi bağlılığı, milli mefkûrelere harcayacağı çabalarla, fedakârlıklarla ölçülecektir. Türk olmak için Türk doğmak yeterli değildir. Türk gibi duymak, Türk gibi düşünmek, bilhassa Türk gibi kararlar verip Türk gibi çalışmak da gereklidir. Kimin ve ne dereceye kadar Türk olduğunu ancak sosyal davranışları gösterecektir. O halde Gerçek Türk, Türkcülük için büyük fedakârlıklarda bulunanlardır diyebiliriz” (Gökalp, 2005: 69, 72-74).

Yeni dönemde Gökalp’in kültürel temalara ağırlık vererek siyasi bir program ve sentez oluşturma çabasının sebebi, dayanak olarak toplumun dışında bir unsurun kalmamış olmasıdır. Bu toplum da Anadolu toplumdur. Dolayısıyla oluşturulacak yeni önerilerde Anadolu halkı hep ön planda olmalıdır (Karakaş, 2007: 263). Yeni Türk Devleti’nin kurulmasıyla Gökalp, Türk ulusal kimliğini Anadolu topraklarını merkeze alarak tanımlamıştır. Anadolu sınırları içerisinde yaşayan topraklar yeni vatan olarak kabul edilirken, bu topraklar üzerinde yaşayan herkes Türk olarak tanımlanmış ve kabul edilmiştir. Gökalp’in Türk kimliğine ilişkin çözümlenmeleri, Türk kimliğinin kültürel milliyetçilik üzerinden inşa edildiğini göstermektedir. Gökalp’in harsî Türkcülük olarak ifade ettiği kültürel milliyetçilik, Anadolu’da yaşayanların ortak kültür, ortak kimlik, ortak vatan, ortak tarih, ortak ekonomi, ortak dil ve belirli ölçüde ortak bir din gibi çeşitli müştereklikler ekseninde bütünleşme anlamını içerir. Nitekim Gökalp’e göre ulus; lisanca, dince, ahlakça ve güzellik duygusu bakımından aynı terbiyeyi almış fertlerden mürekkep bulunan bir topluluktur (Gökalp, 2013: 18). Bu açıdan Türk ulusal kimliği, aynı vatanda yaşayanların ortak duygular ve benzer eğitim süreçlerinden geçerek oluşturdukları bir aidiyet biçimidir. Türk olmak, kendini Türk gibi görmenin, düşünmenin ve hissetmenin adıdır. Türklük, bir etniklik değil, daha ziyade harsidir, diğer bir ifadeyle, ortak kültürel kimliğin inşasıdır. Hars konusunda Gökalp şunları vurgulamaktadır: bir milletin güzellik, ahlak ve felsefe ile ilgili zevkleri kendine özgüdür. Bunları asla dışarıdan alamaz. Dışarıdan yalnız ifade ve anlamlar, metotlar, teknikler alınabilir. Duygular, heyecanlar, zevkler harsın unsurları olduğu için tamamıyla millidir. Harsın içinde yer alan unsurlar, ancak cemiyetin bütün fertlerinde duygu birliği meydana getiren, yani cemiyetin fertleri arasında uyumu ve dayanışmayı sağlayan kurumlardır (Gökalp, 2007: 11-12). Gökalp’in millet anlayışı, kültür ve medeniyet ayrımında belirgin bir biçimde ön plana çıkmaktadır.

Gökalp kültür ile medeniyet arasındaki farklılıkları vurgulamaktadır. Birinci olarak kültür, millî olduğu halde, medeniyet milletlerarasıdır. Kültür, yalnız bir milletin din, ahlak, hukuk, akıl, estetik, dil, ekonomi ve teknikle ilgili yaşayışlarının uyumlu bir bütünüdür. Medeniyet ise, aynı gelişmişlik düzeyinde bulunan milletlerin sosyal hayatlarının ortak bir bütünüdür. Mesela Avrupa ve Amerika medeniyet çevresinde, bütün Avrupalı milletler arasında ortak bir Batı medeniyeti vardır. Bu medeniyetin içinde, birbirlerinden ayrı ve bağımsız olmak üzere bir İngiliz kültürü, bir Fransız kültürü, bir Alman kültürü vb. vardır (Gökalp, 2007: 15-16). Gökalp, Batı medeniyetinin, İngiliz, Fransız ve Alman milletlerinin müşterek eseri olması ve hatta Yahudi ve Japonlar tarafından da benimsenmesini örnek göstererek, çeşitli millî kültürlerin bir medeniyet parçasını oluşturabileceklerini belirtir. Medeniyet çeşitli milletleri bir arada kaynaştırırsa da, kültür, ayırım ve farklılıkları artıran bir etkidir. Bununla beraber, halkın millî kültürü ile kaynaştırılmadığı sürece, bir medeniyetin benimsenmesinden de söz edilemez. Sadece eğitilmiş bir sınıf tarafından benimsenen bir medeniyet, milletin kültürel yaşamına yabancı ve zararlı bir unsurdur. Bireyin bir medeniyete dâhil olması, ancak milleti aracılığıyla sağlanır ve gerçek bir medeniyet ise, gelişmiş millî kültürlerle dayanmak suretiyle yaratılabilir (Heyd, 2010: 75-77). Bu bağlamda, Gökalp, milleti kültürel kimlik eksenindeki bütünleşmede görmekte ve müştereklikler temelinde birlikte yaşamayı vurgulamaktadır.

Gökalp’in düşüncesinde sınır kavramının önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Gökalp’te sınır kavramı, farklı dönemlerde farklı anlamlarla karşılık bulmaktadır. II. Meşrutiyet döneminde Gökalp’in önerdiği Pantürkizm ve buna bağlı olarak Turancılık fikri, doğrudan doğruya Osmanlı-İslam coğrafyasının genişliğiyle, büyüklüğüyle ve güçlülüğüyle doğrudan irtibatlıdır. Bir başka ifadeyle, Gökalp’teki Turancılık

fikri ve önerisi, imparatorluğun sınırlarının biri ürünü olarak ortaya çıkmış ve sınırlar Pan-Türkçülüğü beslemiştir. Gökalp'in önerdiği çözümler, imparatorluğun mevcut sınırlarını muhafaza etmeye yönelik olarak cereyan etmiştir. Ancak 1920'lerle birlikte, Gökalp, imparatorluk yerine ulus-devlete dayalı olarak kimliği yeniden tanımlamış, sınırlar da yeni devletin, yeni ulusun ve yeni kimliğin uçlarını temsil etmiştir. Bir diğer ifadeyle, Gökalp'in milliyetçilik anlayışı Turancılıktan Anadolu merkezli milliyetçiliğe doğru bir dönüşüm yaşadığı için, sınırlar bu anlayışa bağlı olarak farklı anlamları içermeye başlamıştır.

Gökalp, Anadolu topraklarını vatan olarak gören bir milliyetçilik anlayışı çerçevesinde sınırları Türk ulusal kimliğini çevreleyen hatlar olarak görmüştür. Gökalpçi perspektiften Türk ulusal kimliği, Anadolu'da yaşayanların ortak dil, din, vatan, kültür, ekonomi, tarih vb. üzerinden ortak duygular ve paylaşılan değerler temelindeki aidiyete sahip olmayla gelişmiştir. Dahası, Gökalp'in kültür ve medeniyet ayrımında da sınır kavramının izleri görülmektedir. Gökalp'te kültür, millî kimliği ve millete ait farklılıkları ifade ederken, medeniyet milletlerarası müştereklikleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu açıdan Gökalp'te kültürü medeniyetten ayıran en önemli unsurlardan biri sınırlardır. Çünkü kültür ulusal sınırlar içerisindekileri tanımlarken, medeniyet sınır ötesindekileri veya sınırlar üstü olma halini vurgulamaktadır. Sınırlar ulusallığın bir ifadesi olduğu için, ulusa ait kültürel kimlikler sınırlar temelinde inşa edilmektedir. Bu da sınırların kültür ve medeniyet ayrımında nasıl bir role sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Gökalp'te sınırlar, Pantürkizm ideolojisi çerçevesinde Turancılığı, Yeni Türkiye'de Türk ulusal kimliğinin çerçevesini, topluluğun simgesel kuruluşunu, milliyetçiliğin sarsılmaz sacayağını, vatan topraklarını, milletin değerlerini ve kültürel farklılıkları vurgulamaktadır. Gökalp'in bakış açısından hareketle sınırların, geç Osmanlı'da coğrafyanın uzandığı bütün alanları korumanın, erken Cumhuriyet döneminde ise, dil, din ve ülkü birliği üzerinden Türk millî kimliğinin inşasını sağladığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, Gökalp'te sınır kavramı, imparatorluğun son dönemlerinde savunmacı bir karakterde gelişirken, Türk ulus-devletinin erken dönemlerinde ise kurucu işlevleriyle öne çıkmıştır.

5. Mehmet Akif Ersoy: Mukaddes Bir Mekân Olarak Vatanın ve Türk-İslam Kimliğinin Kurucu Unsuru Olarak Sınırlar

Mehmet Akif Ersoy, Osmanlı'nın son dönemi ile erken Cumhuriyet dönemlerinde yaşamış, yaşadığı dönemin sorunlarının çözümünde doğrudan yer almış, gerek fikirleriyle gerekse de eylemleriyle topluma yön vermiş, vatan ve hürriyet şairi ve İstiklal Marşı'mızın yazarı bir entelektüeldir. Akif'in entelektüelliği, sadece yazar ya da şair olmasında değil, daha ziyade bir eylem adamı olmasındadır. Sürekli sahada olup halkı birliğe, cihada ve orduya yardıma çağıran, Millî mücadele konusunda bilinçlendiren ve Millî Mücadele'ye destek vermeleri hususunda örgütleyen Akif, fikirlerini, çözüm önerilerini ve yaklaşımını ifade etmenin ötesinde, aynı zamanda uygulamıştır.

Mehmet Akif Ersoy, İslamcılık akımının önemli simalarından biri olarak dönemin sorunlarına bu akım üzerinden çözümler üretmeye çalışmış ve bu akım üzerinden Batı eleştirisi ortaya koymuştur. Mehmet Akif görüşlerini İslamcılık şemsiyesi altında ifade etse de, dönemin Osmanlıcılık, Batıcılık ve Milliyetçilik gibi düşünce akımları belli alanlarda çakıştığı ve ayrıştığı için Akif'in duruşunu diğer düşünce akımları açısından da değerlendirmek gerekir. Akif'in en önemli itirazı, medeniyetin bir bütün olduğunu, ilim, irfan ve günlük yaşayış, kadın-erkek ilişkileri dâhil Batı'nın bir model olarak Osmanlı mülkünde taklit edilmesini gerektiğini iddia eden, Batı medeniyetinin sadece ilminin alınarak onlara yetişilemeyeceğini düşünen, mülkü kurtarmak için dini kurban etmeliyiz diyen Batıcılara yöneliktir (Bostan-Ünsal, 2005: 75).

Mehmet Akif, "Süleymaniye Kürsüsünde" adlı manzumesinde vatanın mukaddes olduğunu belirtmektedir. O, vatani, millet olarak hayatta kalabilmenin teminatı olarak görmektedir. Akif, millet olarak üstünde yaşadığımız bu toprakların peygamberler yurdu, şehitler burcu olduğunu; yıkılmış bir türbesinin bile Allah katında bir değerinin bulunduğunu; bu yurdun topraklarının şehit kanıyla yoğrulduğunu; yurdun her yerinde atalarımızı hatırlatan eserlerin bulunduğunu açıklamaktadır. "Fatih Kürsüsünde" adlı manzumesinde, vatani korumanın herkesin temel amacı olduğunu, herkesin bunun için savaşa girdiğini belirtmektedir. Akif, vatan sevgisinin, namus duygusunun, hayatını millet yolunda esirgmeden verebilme gibi bütün duyguların ancak mukaddesatı için çırpınan yürekte olacağını ifade etmektedir. Akif, "İstiklal Marşı"nda ise, bu cennet kadar güzel vatan uğruna canını feda etmeyecek kimsenin düşünülmemeyeceğini; her Türk evladının bu en büyük sevgi kaynağı, şehit kanı ile yoğrulmuş bu kutsal toprak için canını seve seve vereceğini, vatanın kaybedilince bütün bir milletin yok olacağını dile getirmektedir (Kır, 1988: 75-78).

Ondaki bu duyarlılığın ana kaynağı, vatan sevgisidir; vatan kavramına yüklediği anlam da bütün duygu ve düşünce evrenine karşılık düşecek denli geniş boyutludur. Mehmet Akif için vatan, yalnızca üzerinde yaşanılan bir toprak parçası değil; inandığı bütün değerlerin yegâne gerçeklik alanı ve yaşanabilirlik olanağı bulabileceği varoluş ortamıdır. Böylece vatan; kimliğin, kişiliğin, inancın, duygu ve düşüncelerin, yaşamayı anlamlı kılan tüm belirlenimlerin merkez noktası hâline gelerek bireyin iç dünyası ile özdeşleşir ve bireysel olanla toplumsal olan, hayati olanla vatani olan birbirlerinden soyutlanamayacak biçimde bütünleşir (Kul, 2016: 85). Bu bağlamda Akif, Türkiye'nin İngiliz, Fransız, İtalyan, Yunan ve diğer düşman devletler tarafından işgal edildiği yıllarda Anadolu'ya geçip, çok zor ve tehlikeli şartlarda, Konya, Bolu, Kastamonu v.b. yerleri dolaşarak gönüllerdeki din, vatan, millet ve hürriyet ateşini tutuşturmaya çalışmıştır. O, vaazları, yazıları ve şiirleri ile Türk Milleti ve Ordusu'nun zaferi mutlaka kazanacağına olan inancını tekrar-tekrar haykırarak cephede Mehmetçiğe, camide Türk Milleti'ne sürekli cesaret, ümit ve moral-motivasyon desteği sağlamaya gayret etmiştir (Arslan, 2014: 118).

Mehmet Akif'in vatan hakkında düşüncelerini Safahat (2008) adlı eserinde etraflıca yer almaktadır. Vatanın yok olma tehdidiyle karşı karşıya olduğunu belirten Akif, vatani korumanın ve ona sahip çıkmanın gerekliliğini, vatan duygusuna sahip olmakla açıklamaktadır:

Vatanın tákati yoktur yeniden ihmâle:

Dolu dizgin gidiyor baksana izmihlâlâ!

Ey cemâat, uyanın, elverir artık uyku!

Yok mu sizlerde vatan nâmına hiçbir duygu? (Ersoy, 2008: 161).

Hem vatan gitti mi, yoktur size bir başka vatan;

Çünkü mirasyedi sâil kovulur her kapıdan! (Ersoy, 2008: 163).

Sâhipsiz olan memleketin batması haktır;

Sen sâhip olursan bu vatan batmayacaktır (Ersoy, 2008: 186).

Akif, vatan için nice mücadelelerin verildiğini, milletin yorgun düştüğünü ve yeniden bir mücadeleyi kaldıramayacak durumda olduğunu, bu sebeple de vatana sahip çıkılması gerektiğini vurgulamıştır. Yok olma tehlikesi karşısında milletin vatan duygusuna sahip olmakla vatana sahip çıkacağını belirten Akif, bunun için milleti uyanık olmaya davet etmektedir. Dahası, vatani korumanın başka bir yolu olmadığını belirten Akif, bunun dışında başka bir seçeneğin olmadığını vurgulamaktadır. Bu açıdan başka bir vatan yoktur, tek bir vatan vardır, o da sahip çıkılması gereken vatanıdır. Sahip çıkılmaması durumunda onun da elden gidebileceğini belirten Akif, vatani isteyen çok sayıda mirasyedinin bulunduğunu, onu da kaybettiğimizde başka bir vatanımızın olmadığını altını çizmektedir. Ömer Lütfi Taşçıoğlu'nun belirttiği gibi, vatan, milletin maneviyatı ve mukaddesatı, hatıraları ve idealleri, millî kültürle kaynaşmış, geçmişi ve geleceği ile birleşmiş coğrafya demektir. Alınması ve korunması için milletin uğrunda kan akıttığı, seve seve canını verdiği topraktır (Taşçıoğlu, 2018: 224).

Mehmet Akif için vatan, yalnızca üzerinde yaşanılan bir toprak parçası değil; inandığı bütün değerlerin yegâne gerçeklik alanı ve yaşanabilirlik olanağı bulabileceği varoluş ortamıdır. Böylece vatan; kimliğin, kişiliğin, inancın, duygu ve düşüncelerin, yaşamayı anlamlı kılan tüm belirlenimlerin merkez noktası hâline gelerek bireyin iç dünyası ile özdeşleşir ve bireysel olanla toplumsal olan, hayati olanla vatani olan birbirlerinden soyutlanamayacak biçimde bütünleşir (Kul, 2016: 85). İstiklal Marşı bunun en somut örneğidir. M. Ertuğrul Düzdağ'a göre, Mehmet Akif, bütün mevcudiyeti ile desteklediği İstiklal Savaşını, önce, bütün Müslümanların başı olan Türkiye'yi, sonra da İslâm âlemini hatta bütün Doğu halklarını maddî manevî esaretten kurtaracak bir mücadelenin başlangıcı olarak görüyordu (Düzdağ, 2008: 33).

Mehmet Akif Ersoy düşüncesinde sınırlar, Namık Kemal ve Ziya Gökalp'in düşüncesinde olduğu gibi merkezi bir öneme sahiptir. Çünkü her üç entelektüel de hemen hemen aynı dönemde yaşamış, aynı sorunlarla karşılaşmış ve yazmıştır. Akif'in düşüncesinde sınırlar, Osmanlı-Türk vatanını çevreleyen hatlar olmakla birlikte, vatanın içerdiği değerleri de temsil etmektedir. Akif'te vatan mukaddes bir mekândır, millet olarak hayatta kalabilmenin teminatıdır, yüce bir değerdir. Din kardeşliğinin adı, fedakârlığın kendisidir. Uğrunda can vermekten çekinmediğimiz şehitler yurdudur. Vatan sadece vatan değildir; bağımsızlığımızın ve hürriyetimizin temelidir. Bu doğrultuda Akif'in düşüncesinde sınırlar, bir çizgi, bir hat ya da bir işaret olmanın ötesinde, mukaddesatın, vatanseverliğin, kardeşliğin, fedakârlığın, bağımsızlığın ve hürriyetin sembolüdür. Sınırlar, dini ve millî değerlerin taşıyıcısı, temsilcisi ve tanımlayıcısıdır. Türk ve Müslüman kimliğinin inşasında en önemli unsurlardan biridir sınırlar. Yeni Türk Devleti'nin İstiklal Marşı'nı yazan

Akif, Osmanlı son dönemlerinde ve millî Mücadele yıllarında vatani bölünüp parçalanmaktan kurtarmak için halkı İslami değerler etrafında ve vatan duygusu aşılıyarak örgütlediği için, sınırlar bu örgütlenmenin ana motivasyonunu oluşturmuştur. Bu bağlamda, Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'un yaklaşımları ve çözüm önerileri üzerinden sınırlara odaklanıldığında sınırların birbirinden farklı anlamlarıyla karşılaşılmaktadır.

6. Osmanlı Vatanını Korumanın ve Türk Vatanını Kurmanın Adı Olarak Sınırlar

Osmanlı'nın son dönemi ile Cumhuriyet'in erken dönemleri arasında yaşamış ve yazmış olan Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy, vatan, millet, devlet, milliyetçilik gibi sınırlarla doğrudan ilişkili kavramlara odaklanmıştır. Her üç entelektüelin sınırlarla ilgili ortak özelliği, dönemin koşulları altında sınırları yeniden tahayyül etme, siyasal topluluğun sınırlarını yeniden çizme ve sınırlar içerisinde birtakım müştereklikler ekseninde bir kimlik inşa etmektir. Diğer bir ifadeyle, sözü edilen entelektüellerin dönemin sorunlarına yönelik çözüm önerilerinde sınır olgusu merkezi temalardan biri olmuştur. Vatan, millet, devlet, milliyetçilik gibi kavramların her biri sınırlar olmaksızın tanımlanamaz; çünkü bu kavramlar ancak sınırlar bağlamında bir anlam kazanmaktadır ya da tersinden düşünüldüğünde sınırların bu kavramlar bağlamında bir anlamı söz konusudur.

Her üç entelektüelin düşüncesinde sınırlar, vatan kavramına yüklenen anlamlarla doğrudan irtibatlı bir şekilde ele alınmıştır. Ancak vatan kavramı dönemselsel ve koşullara göre farklılıklar göstermiştir. Osmanlı'nın son dönemiyle Cumhuriyet'in erken dönemlerinde vatan kavramı, farklı anlamlandırmalar içermektedir. Osmanlı'nın son döneminde sınırlar, Osmanlı vatanını korumakla eşdeğer görülürken, Cumhuriyet'le birlikte sınırlar, Türk vatanını kurmakla eşdeğer hale gelmiştir. Bunun temel sebebi, Osmanlı'nın son döneminin devleti kurtarmanın ve imparatorluğu ayakta tutabilmenin temel amaç olması, buna karşın erken dönem Cumhuriyet'te ise yeni Türk Devleti'nin inşasının amaçlanmasıdır. Zaman ve mekân üstü bir düzlemde her ne kadar bir vatan idealine, aşkına, sevgisine ve imanına sahip olursa da, vatan kavramı Osmanlı'nın son döneminde korunması, buna karşın Cumhuriyet'in erken döneminde ise kurulması gereken bir sosyolojik gerçekliktir. Sınırlar, korumanın ve kurmanın bir anahtarları olarak Osmanlı vatanını korumanın ve Türk vatanını kurmanın bir adı olmuştur. Vatanı korumak ya da yeniden bir vatan kurmak sınırların etkisini, önemini ve değerini artırmıştır.

Namık Kemal Osmanlı milliyetçiliği çerçevesinde Osmanlı vatanını korumak ve bir Osmanlı vatandaşlığı idealini gerçekleştirmek için Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarını muhafaza etmek için öneriler ortaya koyarken, Ziya Gökalp Osmanlı'yı ayakta tutacak ve devleti çöküşten kurtaracak çözümü Pantürkizm ideolojisi çerçevesinde Turancılıkta ve 1920'den sonra Anadolu coğrafyasıyla sınırlı Türk ulusal kimliğinin inşasında görmüştür. Mehmet Akif Ersoy ise, sınırları, Müslüman Osmanlıların yaşadığı coğrafyayla, İslamiyet'in hüküm sürdüğü topraklarla eşdeğer bir biçimde tanımlamış ve daha sonra yeni Türk Devleti'nin kurulmasına koşul olarak Türk ve Müslüman kimlikleri Anadolu merkezli bir biçimde tanımlamıştır. Bu açıdan her üç entelektüelin düşüncesinde sınırlar merkezi bir önem taşımaktadır. Bernard Lewis'e göre, vatan tabiri modern Türkiye'nin tarihinde dalgalı bir seyir izlemiştir. Cevdet Paşa'ya göre on dokuzuncu yüzyılın ortalarında bir Türk askerinin gözünde bir köy meydanından başka bir şey değildi. On dokuzuncu yüzyılın sonuna doğru, Namık Kemal'e göre, bütün Osmanlı İmparatorluğu'nu ve belki de özellikle kutsal toprakları ifade ediyordu. 1911'de Pan-Türkist Ziya Gökalp için vatan, ne Türkiye ne de Türkistan'dı, engin Turan diyarıydı. Ağustos 1917'ye gelindiğinde ise Sadrazam Mehmed Halim Paşa "*Bir Müslümanın vatani Şeriat'ın hüküm sürdüğü yerdir*" düşüncesini hala kararlı bir biçimde savunuyordu. Mustafa Kemal ise Anadolu'da kurulacak bir Türk anavatanı fikrini benimsemişti (Lewis, 2011: 485). Bu bağlamda, vatan kavramı dönemlere, koşullara, isimlere göre değişik anlamları ihtiva etmiştir. Osmanlı vatanını korumanın ve Türk vatanını kurmanın bir adı olan sınırlar, bu yönüyle var olmanın ve yok olmanın eşliğinde yer almaktadır.

7. Yok Olmaktan Kurtulmanın ve Yoktan Var Olmanın Bir İfadesi Olarak Sınırlar

Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'un düşünceleri üzerinden sınırlara bakıldığında, geç Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e sınırların farklı anlamları çağrıştırdığı anlaşılmaktadır. Söz konusu entelektüeller, bir taraftan Osmanlı'nın son döneminde, devleti kurtarmanın ve İmparatorluğu ayakta tutabilmenin mücadelesini verirken, diğer taraftan da Osmanlı'nın çöküşüyle birlikte yeniden ayağa

kalkmanın, yeniden var olmanın, yeni bir devlet kurmanın ve yeni bir millet inşa edebilmenin sancılarını yaşamış ve bu yönde mücadeleler ortaya koymuşlardır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş, İmparatorluk sınırlarının geçerliliğini yitirmesi ve ulus-devlet sınırlarının inşası anlamına geldiğinden, bu geçişin etkilediği öncelikli alanların başında kuşkusuz sınırlar gelmektedir. Osmanlı Devleti nasıl kurtarılabilir, İmparatorluk nasıl ayakta kalabilir sorularıyla başlayan sınır tartışmaları, 1920'den sonra yeni Türkiye nasıl kurulabilir, Türk Devleti'nin egemenliği ne şekilde gerçekleşebilir, Türkiye Cumhuriyeti nasıl inşa edilebilir sorularıyla yeni boyutlar kazanmıştır. Hem geç Osmanlı'da hem de erken Cumhuriyet dönemindeki tartışmalarda sınırlar ana eksenini oluşturmuştur. Mevzu bahis vatan olunca, sınırların etkisi, önemi ve değeri daha da artmaktadır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte sınırları, iki farklı bağlamda değerlendirmek gerekir. Birincisi, Osmanlı'nın son dönemini oluşturan, devleti ayakta tutabilmenin ve İmparatorluk sınırlarını korumanın olduğu dönemdir. Bu dönem, yok olmaktan kurtulabilmek için mücadelenin sürdüğü bir dönem olup, İmparatorluk sınırlarının korunması en temel amacı oluşturmuştur. Bu sebeple, sınırlar, bu dönemde yok olmaktan kurtulmanın bir ifadesi haline almıştır. Çünkü yok olmak, sınırların ortadan kalkması, geçerliliğini yitirmesi ve işlevlerinin son bulması anlamlarını içerdiği için, yok olmaktan kurtulmak, sınırları korumanın temel motivasyonunu oluşturmuştur. İkincisi ise, erken Cumhuriyet dönemini oluşturan, yeniden ayağı kalkmanın, devleti yeniden kurmanın ve kimliği yeniden inşa edebilmenin olduğu dönemdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerinden yeniden var olmak için Millî Mücadele'nin verildiği, emperyalizme karşı bağımsızlığın kazanıldığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarının tanımlandığı bu dönem, aslında yoktan var olmanın adıdır. Yeni Türk Devleti'nin kurulması ve Türk kimliğinin inşası, aslında Türk milletinin yoktan var olmasının temel göstergesidir. Bu dönemde sınırlar, bir milletin yeniden var olmasına koşut bir biçimde yoktan var olmayı sembolize etmiştir. Geç Osmanlı'da sınırlar yok olmaktan kurtulmanın anlamını taşıırken, erken Cumhuriyet'te yoktan var olmanın anlamını içermiştir. Hem geç Osmanlı'da, hem de erken Cumhuriyet döneminde sınırlar, bir devletin, bir milletin, bir vatanın ve bir kimliğin varlığı ve yokluğuyla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte sınırlar, varlık-yokluk ikileminin kesişiminde yer almıştır; hem var olmanın hem yok olmanın, ne var olmanın ne de yok olmanın adıdır.

8. Sonuç

Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'un ortak özelliği, sahip oldukları fikirlerini, sundukları çözüm önerilerini ve ortaya koydukları yaklaşımlarının teorik düzlemle sınırlı kalmamış olması, bizatihi topluma uygulamış olmalarıdır. Her üç isim de, buldukları dönemin siyasal ve toplumsal içerikli sorunları karşısında halkı bilinçlendirme, yönlendirme, örgütleme yönünde birer eylem adamı olmalarıdır. Eylem adamı olmanın bir gereği olarak söz konusu entelektüeller, hem Osmanlı'nın son döneminde, hem de yeni Türk Devleti'nin kuruluş aşamasında, Millî Mücadele'ye destek vermek amacıyla halkı örgütlemek, ortak ilke ve idealler etrafında kenetlenmek, vatan sevgisini halka aşlamak, toplumsal ve siyasal bir ruhla millî dayanışmayı oluşturmak için çabalamışlardır.

Her üç isim de Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecinde yer aldığından, II. Meşrutiyet döneminde bu devlet nasıl kurtarılabilir, imparatorluk nasıl ayakta kalabilir, bu ülkenin dağılması nasıl önlenebilir gibi sorunlara yönelik farklı çözüm önerileri getirmiştir. Namık Kemal Osmanlılık ideolojisi çerçevesinde ve milliyetçilik akımı bağlamında kurtuluşu Osmanlı vatandaşlığında görürken, Ziya Gökalp kurtuluşu II. Meşrutiyet döneminde Pantürkizm ideolojisi çerçevesinde Turancılıkta ancak 1920'den sonra ise Anadolu'yu temel alan Türk milliyetçiliğinin inşasında, Mehmet Akif Ersoy ise sorunun Müslüman Osmanlıların İslam'ın özünden uzaklaşmalarında gördüğü için çözümünü de İslam'ın temel prensiplerine bağlılıkta görmüştür. Her üç entelektüelin dönemin sorunlarına yönelik getirdikleri çözümlere bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğu'nu ayakta tutabilmenin ve yeni Türk Devleti'ni inşa edebilmenin temel amaç olduğu göze çarpmaktadır. Kuşkusuz bu çözümler sınırlara da doğrudan yansımıştır.

Namık Kemal'de sınırlar, Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu toprakları ifade etmektedir. Sınırlar, vatanın ayrılmaz bir parçasıdır. Sınırları sadece bir coğrafi işaret ya da toprak parçasını belirleyen hat olarak değil, daha ziyade kutsal fikirlerin ve yüce değerlerin sembolü olarak görmek gerekir. Vatanın çerçevesini oluşturan sınırlar, Namık Kemal'de kutsal bir hüviyete sahiptir. Vatanı savunmak ile sınırları savunmak bir ve eşdeğer kabul edilmektedir. Sınırlar, vatanı temellendiren değeri, inancı ve aidiyeti çevreleyen unsurlardır. Kendinin de ifade ettiği gibi, vatan, bir komutanın kılıcından ya da bir kâtibin kaleminden çizilen hayali bir ürünü değil, aksine, millet, hürriyet, menfaat, kardeşlik, aile sevgisi, ecdada hürmet gibi toplumsal değerlerin

birlikteliğinden meydana gelen kutsal bir fikir ve yüce bir değerdir. Osmanlı'nın son döneminde bu devlet nasıl kurtarılabilir ve imparatorluk nasıl ayakta kalabilir sorularına koşturarak Namık Kemal'in düşüncesinde sınırlar, Osmanlı vatanını çevreleyen, Osmanlı kimliğinin uçlarını oluşturan, Osmanlı vatandaşlığının tanımlayıcısı olan ve Osmanlı milliyetçiliğini harekete geçiren en temel sosyolojik olgudur. Dağılmakta olan bir imparatorluğu korumak Namık Kemal'in düşüncesinde sınır kavramının merkezi bir tema olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, Namık Kemal'de sınırlar, Osmanlı vatanıyla ve onu korumakla eşdeğer görülmektedir.

Türk milliyetçiliğinin ve Türkiye'de sosyolojinin kurucusu olan Ziya Gökalp'te sınır kavramı, Osmanlı'yı çöküşten kurtaracak olan milliyetçilikte kendisini göstermektedir. Türkçülük şeklinde tezahür Türk milliyetçiliğinin temel amacı, Osmanlı Devleti'ni çöküşten kurtarmak ve Osmanlı'da siyasal birliği yeniden sağlamaktır. Bu amaç çerçevesinde Gökalp, Türkçülük anlayışı çerçevesinde çözümü Pantürkizm ideolojisinde ve onunla bağlantılı Turancılıkta görmüştür. Gökalp'teki Turancı ideolojinin bir reçeteye dönüşmesi, imparatorluk sınırlarıyla ilişkili olup, bu sınırları korumaya dönüktür. Ancak Gökalp, imparatorluk çöküp yerine Türk ulus-devleti inşa edilmeye başladığında, milliyetçilikle ilgili fikirlerini değiştirmiş ve Anadolu merkezli bir milliyetçilik tanımlamıştır. Gökalp'te sınırlar, yeni vatanın çerçevesini, yeni devletin egemenlik sahasını, yeni kimliğin uçlarını belirlemiştir. Turan'dan Anadolu'ya dönüşüm, sınırları etkilemiş ve sınırlar tarafından belirlenmiştir. Gökalp'in yeni millet tanımlaması, Anadolu'yla sınırlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu açıdan Gökalp'in sınır anlayışı, Osmanlı vatanını Turancı ideoloji çerçevesinde korumak için, yeni Türk Devleti'nin inşasıyla Türk vatanını Anadolu merkezli bir bağlamda yeniden tahayyül etmenin bir ifadesi olmuştur.

Namık Kemal ve Ziya Gökalp'in yanı sıra dönemin bir diğer entelektüeli olan Mehmet Akif Ersoy'da da sınır teması temel bir öneme sahiptir. Akif'in düşüncesinde sınırlar, Osmanlı-Türk vatanının olmazsa olmaz unsurlarından biridir. Sınırları vatanı oluşturan değerlerin bir uzantısı olarak gören Akif, vatanı mukaddes bir mekân olarak tanımladığı için, sınırlar da mukaddes bir hüviyete sahiptir. Mukaddes bir mekân olarak vatan ve sınırlar, millet olarak var olabilmenin ve hayatta kalabilmenin teminatıdır. Akif'te vatanın yüce bir değer ve kutsal bir yer olmasının temel nedeni, din kardeşliğini, şehitliği, bağımsızlığı ve hürriyeti içermesidir. Bu açıdan bakıldığında, Akif'in düşüncesinde sınırlar, sıradan bir çizgi değil, aksine ağır yüklü bir kavramdır. Çünkü sınırlar, mukaddesatı, şehitliği, din kardeşliğini, fedakârlığı, bağımsızlığı ve hürriyeti sembolize etmektedir. Bu değerler sınırlarla belirlenmekte, sınırlarda kurulmakta ve sınırları şekillendirmektedir. Sınırları korumak ile söz konusu değerleri korumak aynı anlama geldiğinden, Akif'in düşüncesinde sınırlar hayati öneme sahiptir. Akif'in düşüncesinden hareketle sınırların hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde mukaddes bir mekân ve Türk-İslam kimliklerinin inşasını sağladığı anlaşılmaktadır.

Bir bütün olarak bakıldığında, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan çizgide sınırlar, dönemin entelektüellerinden Namık Kemal, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy'un düşüncesinde, temellendirici, kurucu, şekillendirici bir güç olarak temayüz etmiştir. Söz konusu entelektüellerin bakış açılarından hareketle sınırların, basit bir ayırım, çizgi ya da hat olmadığı, daha ziyade merkezi toplumsal değerleri temsil ettiği görülmüştür. Sınırların vatan, devlet, millet, milliyetçilik, mukaddesat, şehitlik, kardeşlik, fedakârlık gibi temel değerlerin taşıyıcısı ve koruyucusu olduğu gibi, Osmanlı'da devleti ayakta tutabilmenin, imparatorluğu çöküşten kurtarmanın, Osmanlı vatanını korumanın ve yeni Türk Devleti'nin kuruluşunun, Türk ulusal kimliğinin uçlarının ve kültürel farklılıkların kurucu unsuru olduğu görülmüştür.

Neticede, sınırlar, sözü edilen üç entelektüelin yaklaşımları üzerinden bakıldığında, Osmanlı vatanını korumanın ve Türk vatanını kurmanın adı olmuştur. Osmanlı vatanını korumak sınırları savunmacı bir bağlama yerleştirirken, Türk vatanını kurmak sınırları inşacı bir konuma taşımıştır. Diğer bir ifadeyle, Osmanlı'nın son döneminde sınırların savunmacı, buna karşın erken Cumhuriyet döneminde inşacı bir karakterde olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, sınırlar, Osmanlı'nın son döneminde yok olmaktan kurtulmanın ve Cumhuriyet'e giden yolda ve erken Cumhuriyet döneminde yoktan var olmanın bir ifadesi olmuştur. Bu açıdan sınırlar, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte, sadece çevresel bir organ ya da hayali bir çizgi değil, aksine temel bir kurucu, koruyucusu ve kurtarıcı bir misyona sahip olmuştur.

Kaynaklar

- Ahmad, F. (2011). *İttihatçılıktan Kemalizme*, Fatmagül Berktaş (Çev.), İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Aksakal, H. (2017). *Terennüm, tereddüt, tahakküm: Türk muhafazakârlığı*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Arslan, H. (2014). Mehmet Akif Ersoy'un Şahsiyeti ve Millî Mücadeledeki Rolü, *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(1), 117-150.
- Bostan-Ünsan, F. (2005). Mehmet Akif Ersoy, T. Bora ve M. Gültekinil (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce: İslamcılık içinde* (72-89 ss.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çadırcı, M. (1991). Namık Kemal'in Sosyal ve Ekonomik Görüşleri, *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2(2), 39-52.
- Davison, A. (2012). *Türkiye'de sekülerizm ve modernlik*, Tuncay Birkan (Çev.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durgun, S. (2011). *Memalik-i şahane'den vatan'a*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Düzdağ, M. E. (2008). Mehmet Akif Ersoy: Hayatı, eserleri, san'atı ve ahlakı, *Safahat*, Mehmet Akif Ersoy, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ersoy, M. A. (2008). *Safahat*, M. Ertuğrul Düzdağ (Yay. Haz.), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gökbalp, Z. (2005). *Yeni Türkiye'nin hedefleri*, Yalçın Tokar (Haz.), İstanbul: Tokar Yayınları.
- Gökbalp, Z. (2007). *Hars ve medeniyet*, Ankara: Elips Kitap Yayınları.
- Gökbalp, Z. (2013). *Türkçülüğün esasları*, Mahir Ünlü ve Yusuf Çotuhşöken (Haz.), İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yayınları.
- Heyd, U. (2010). *Türk milliyetçiliğinin kökenleri*, A. Göke Bozkurt (Çev.), İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- İnalcık, H. (2012). Tanzimat nedir?, H. İnalcık and M. Seyitdanlıoğlu (Ed.), *Tanzimat: Değişim sürecinde Osmanlı İmparatorluğu içinde* (29-56 ss.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kaçmazoğlu, H. B. (2003). *Türk sosyoloji tarihi II: II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kara, E. (2011). *Namık Kemal'de din ve toplum*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Anabilim Dalı, İzmir.
- Karakaş, M. (2007). *Türk ulusçuluğunun inşası*, Ankara: Elips Kitap Yayınları.
- Karpat, K. (2006). *Osmanlı'da değişim, modernleşme ve uluslaşma*, D. Özdemir (Çev.), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kavkas, O. D. (2017). Namık Kemal'de ideal devlet görüşü: İbret ve Hürriyet gazetelerindeki yazıların değerlendirilmesi, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Celal Bayar Üniversitesi.
- Kaya, İ. (2006). *Sosyal teori ve geç modernlikler: Türk deneyimi*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kemal, N. (2004). *Vatan yahut Silistre*, K. Bek (Haz.), İstanbul: Bordo Siyah Klasik Yayınları.
- Kır, İ. (1988). *Mehmet Akif Ersoy'un görüşlerinin sosyolojik analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Anabilim Dalı, Elazığ.
- Koçkaya, A. (2019). *Namık Kemal düşüncesinde batılılaşma ve ilerleme*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Anabilim Dalı, Sakarya.
- Kul, E. (2016). Mehmet Akif'in Millî Mücadele Çizgisindeki Eylemleri ve Millî Mücadele Duyarlılığının Şiirlerine Yansımaları, *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 69-97.
- Lewis, B. (2011). *Modern Türkiye'nin doğuşu*, Boğaç Babür Turna (Çev.), Ankara: Arkadaş Yayınevi Yayınları.
- Mardin, Ş. (2010). *Yeni Osmanlı düşüncesinin doğuşu*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, T. (1993). *Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de korporatizm*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Parla, J. (2011). *Babalar ve Oğullar: Tanzimat romanının epistemolojik temelleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Polat, S. ve Erdoğan, M. (2020). Namık Kemal'de hürriyet düşüncesi. Osman Alacan ve Sezai Öztaş (Ed.), *Namık Kemal: Hayatı-düşünceleri-eserleri*, içinde (403-414. ss.). Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Yayınları.
- Sınar-Çılgın, A. (2005). Vatan Yahut Silistre'de Vatan Kavramı, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 135-145.
- Taşçıoğlu, Ö. L. (2018). Vatan Kavramı ve Türk Milleti İçin Vatanın Önemi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (71), 221-230.
- Tokluoğlu, C. (2012). Ziya Gökalp: Turancılıktan Türkçülüğe, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 28(84), 104-143.
- Uçman, A. (2014). Tanzimat'tan Sonra Edebiyat ve Siyaset: Namık Kemal ve Ziya Paşa Örneği, *Türkiyat Mecmuası*, 24(1), 113-128.
- Ülken, H. Z. (1939). İdeolog Namık Kemal, *İnsan Dergisi*, 2(8). 609-616.
- Yamaç, M. (2000). *Siyasal yaşamımız ve Namık Kemal*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Anabilim Dalı, İstanbul.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;
 - Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.
 2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.
 3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.
 4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.
-